

Suvelõpu tööd mesilas, pesaruumi koondamine ja perede lisa söötmine Kokkuvõtte loeng-õppusest Polli-Järve mesilas 15.augustil 2009.a.

Lektor Antu Rohkla, lektorileping PR-5-1.5-75

Mesindusloeng toimus Eesti mesindusprogrammi raames, mida toetab Euroopa Liit

Mee võtmine suve teisel poolel on juba koondamise algus, sest enamikel juhtudel ei anta peredele enam tagasi sealt väljavõetud kärgi. Mõnedele mesinikele teeb muret peale meevõtmist tarudesse jäänud suur mesilaste hulk. See on tegelikult loomulik nähtus, sest loodusliku korje lõppedes on pered veel tugevad ja suurem osa juuni- ja juulikuus koorunud mesilastest on veel elus, mis annabki alust arvata, et pered on väga tugevad. Tegelikult aga hakkab peale meevõtmist (augustis) ka vanemate mesilaste kiire väljalangemine ja juba paari nädala pärast on tarudel „habemed“ eest kadunud.

Samas ei tohi lasta ennast sellest segadusse viia, vaid tuleb hakata mõtlema sellele, kuidas üles kasvatada arvukas ja terve noorte mesilaste põlvkond, kes peavad vastu minema pikale ja võimalik ka, et karmile talvele. Talvepessa jäetakse tavaliselt pere tugevuse järgi - kas 6-8- või 10-12 eesti taru raami. Nõrgematele peredele (sama suve sülemid, kunstpered jne.) tuleks talveks jätta 6-8 raami, keskmistele 8-9 ja tugevatele 10-12. Arvestama peab ka sellega, et talvepesade lõpliku korrastamise ajal (septembri lõpupoole) võib, või tuleb pesast vastavalt vajadusele eemaldada veel 1-2 raami. See on tingitud sellest, et selleks ajaks on suvised lennumesilased suuremas osas juba kadunud ja pesas on ülekaalus peamiselt augustis –septembris koorunud noored mesilased. See on mesilaste põlvkond, kes peab talve üle elama ja kevadel tööd jätkama.

Et talvele vastu minev põlvkond oleks võimalikult arvukas, selleks tuleb luua vastavad tingimused. Seega tuleb hoolitseda selle eest, et emal oleks juba alates augustikuu algusest piisavalt munemisruumi. Kuna mesilasema hakkab juba juulikuus munemist piirama, ei ole haudme jaoks enam vaja 10-12 kärge. Piisab peaaegu poole vähemast. Kui mesilased ise hakkavad suve teisel poolel ema munemist piirama, ei pea mesinik sellele vastu hakkama. Kuigi mesilasema munemist suve teisel poolel oluliselt piiratakse ei vähene mesilasema poolt ööpäevas munetud munade mass peaaegu üldse. Mesilasema poolt suve lõpupoole munetud munad on suuremad ja raskemad. Selles arvataksegi peituvat sügisel koorunud mesilaste suurem elujõud ja talvekindlus.

Teiseks talvituma minevate mesilaste põlvkonna üleskasvatamise vältimatuks tingimuseks on piisav söödavaru. Kui peale meevõtmist on pessa jäänud vähe mett (6-8 kg) ja looduslik korje on lõppenud, tuleb alustada perede täiendussöötmisega. Seda peab tegema kolmel põhjusel:

- et ära kasutada suure arvu vanade mesilaste olemasolu, kes on veel võimelised pakutavat suhkrusööta ümber töötama;
- pakutava süsivesikuterikka sööda lisandumine ergutab mesilasi ema paremini toitma (luuakse näiline korje), millega kaasneb ka ema intensiivsem munemine ja
- juuli lõpus –augustis õitseb meil veel mitmeid hiliseid korjetaimi, millelt kogutud nektar ja õietolm rikastavad tunduvalt pakutavat ühekülgselt ja sahharoosirikast täiendussööta.

Kui üleliigsete raamide pesast eemaldamist takistab suur haudme hulk, mis on üsna tõenäone meile sissetoodud lõunapoolsete mesilasrasside puhul, tuleb pesade koondamisel kasutada emaalduvõret või n.n. bioloogilist vahelauda. Ema koos talvepessa mineva vajaliku arvu (8-10) sobivate kärgedega eraldatakse võreaga lamavtaru lennuava poolsesse otsa, ülejäänud kärjed aga paigutatakse eraldusvõre taha. Kui eraldusvõre taha paigutatakse ka haudmeka kärgi, tuleb

jälgida seda, et kontakt haudmepesa kahe osa vahel ei katkeks. Vastasel juhul hakkavad mesilased vahelaua taga olevatele haudmekärgedele aseemakuppe ehitama. Täiendussöötmisega võib alustada siis, kui bioloogilise vahelaua taha paigutatud kärgedest on haue koorunud. Seejärel tuleb need kärjed kas pesast eemaldada ja tühjaks vurritada või kaanetada need lahti ja lasta mesilastel seal olev mesi pesakärgedesse kanda. Eelnevalt aga tuleb bioloogiline vahealud asendada tavalise (kinnise) vahelauaga ning nihutada vahelaua taga olevad lahtikaanetatud kärjed üksteisest veidi kaugemale selliselt, et kärjetänava laius oleks vähemalt 15-18 mm. Vastasel juhul kaanetavad mesilased kärjed uuesti kinni ja kogu protseduuri tuleb otsast alata. Vahelaua taga paiknevate kärgede tühjendamisele mõjub kiirendavalt ka see, kui muuta kärgedes olev mesi mesilastele kergemini kättesaadavaks. <Selleks võib lahtikaanetatud ja vahelaua taha paigutatud kärjed üle piserdada leige veega (10-20 ml ühe kärje kohta) ja jätta need mesilastele puhastada. Kui mesilasi on ikka veel väga palju, siis selline ettevõtmine ei taha õnnestuda ja tuleb kaaluda, kas poleks õigem jätta vahelaua taga olevad kaanetatud söödakärjed kevadiseks täiendussöötmiseks või need tühjaks vurritada. Varukärgi valides tuleb silmas pidada ikka seda, et need oleksid kollased või helepruunid. Tumedad meega täidetud kärjed tuleb kindlasti tühjaks vurritada ja seejärel vahaks sulatada.

Piirkondades, kus peamine meesaak saadakse kanarbikult, tuleb söödakärjed (ka poolikud) kõrvale panna juba enne perede kanarbikule viimist, et hiljem oleks võimalik kasvõi osagi pesakärgedest ümber vahetada. Vähene ja kaanetatud kanarbikumesi, kui sellele suhkruisrupit peale sööta ei ole kuuldavasti mesilaste talvitumisel erilisi probleeme tekitanud.

Tähtsamad tegurid, mis mõjutavad mesindust saadavat toodangu hulka ja selle kvaliteeti on pere tugevus ja mesilaste füsioloogiline seisund. Mesinikud on üksmeel selles, et ainult tugevatelt peredelt, kus on piisavalt töomesilasi, saadakse maksimaalne toodang. Sõltuvus pere tugevuse ja toodangu hulga vahel on kindlaks tehtud juba väga ammu ja sellest on ka palju kirjutatud. Hoopis vähem aga teatakse, et tugevatelt peredelt saadud toodang on ka kvaliteetsem ja bioloogiliselt väärtuslikum. Nii sisaldab tugevatelt peredelt saadud toodang vähem vett, rohkem lihtsuhkruid ja fermente.

Seoses suhkrutööstuse arenguga ja selle toodangu kättesaadavamaks muutumisega hakati äravõetud mett kas osaliselt või täielikult suhkruga asendada. Tänapäeval kasutatakse suhkrut nii talvesööda täienduseks, kui ka kevadiseks ergutus söötmiseks. Veel mõned aastakümned tagasi lausa propageeriti võimalikult suurte meekoguste äravõtmist ja suhkrusöödaga asendamist. Praku ei andnud selline tegevus loodetud efekti, sest tagasilööki tuli juba järgmisel aastal väiksema meetoodangu näol. Kuigi kevadel pesas olev söödakogus oleks koguseliselt pidanud vastama mesilaspere füsioloogilistele vajadustele, arenesid puhtal suhkrusöödal talvitunud mesilaspere aeglasemalt ega andnud maksimaalset toodangut. Põhjus peitus selles, et kuigi mesilane elas ületalve ka puhtal suhkrusöödal, ei olnud suhkrusööt bioloogiliselt täisväärtuslik. Mesilase füsioloogiline seisund nõrgeneb ja sellest tingituna halvenevad omakorda haudme üleskasvatamine ja pere areng tervikuna. See on tingitud sellest, et suhkrusöödas puudub valguline komponent, mis mees on õietolmu näol alati olemas. Valgulise söödakomponendi puudumine viib selleni, et suhkrusöödal talvitunud mesilane kaotab kevadeks oma kehakaalust ligi 40%, samal ajal kui naturaalsel meel talvitunud mesilaste kehakaalu vähenemine on ainult 2-3%.

Samas on suhkrusöödal ka omad positiivsed küljed. Nimelt jätab suhkur vähem seemdejätteid ja see omakorda väldib mesilaste liiga varast väljakippumist ja hukkumist. Seega tuleb mesilaste sügisel täiendussöötmisel leida selline lahendus, mis tagaks mesilastele normaalse talvitumise ja kevadise hooga arengu, ehk teisisõnu, tuleb leida mee ja suhkrusööda optimaalne vahekord mesilaste talvesöödas. Paljude aastate jooksul tehtud tähelepanekute põhjal võiks see olla 1:1. Seega peaks mesilaspere talvesöödast 50% olema mesi ja 50% suhkrusööt.

Perele sügisel antava täiendussööda kogus sõltub eeskätt pere tugevusest. Kui keskmise pere talvesööda vajadus on keskmiselt 16-18 kg, siis sellest vähemalt pool (8-9 kg) peaks olema mesi ja ja puuduv osa (8-9 kg) suhkur. Olgu siinkohal öeldud, et talvesöödaks jäetav mesi peaks paiknema enam pesa äärmistel kärgedel, et ta oleks mesilastele kättesaadav just kevadtalvel, siis kui peres algab haudme kasvatamine.

Samal ajal ei ole sugugi ükskõik, millal ja missugustes kogustes talvesööda täienduseks suhkrut anda. Siingi tuleb silmas pidada eeskätt mesilaspere vajadusi, et mitte asjatult enne talvitumist mesilasperesid nõrgestada, vaid vastupidi, täiendussöötmisega tuleb soodustada tugeva ja elujõulise mesilaste põlvkonna üleskasvatamist, kes suudab vastu pidada pikale talvele.

Üldiselt on teada, et ületalve elavad need noored mesilased, kes on koorunud peamiselt augustis ja septembri esimeses pooles. Hiljem koorunud mesilased on juba nõrgemad ja seega langeb neid ka talvel rohkem välja. Põhjus on peamiselt selles, et hilisem mesilaste põlvkond ei saa enam piisavalt valgusööta ja neil jääb enne talve rasvkeha välja arenemata, millest johtuvalt ka nende talvekindlus väheneb. Ehk teisisõnu- mesilasperede sügisene täiendussöötmine tuleb teha siis, kui loodusest on veel õietolmu korjata. Noored äsjakoorunud mesilased vajavad oma kehavarude ülesehitamiseks rikkalikult valgusööta ja selleks eelistatakse loodusest saadavat värsket õietolmu. Kärgedesse ladestatud suira kasutatakse enam varakevadel, kui pere hakkab hauet kasvatama ja loodusest ei ole veel õietolmu korjata.

Teine suurem vaidlusalune probleem on ühe korraga antavad täiendussööda kogused. Ühed mesinikud pooldavad täiendussööda andmist suhteliselt väikeste kogustena (2-4) liitrit korraga, teised jällegi on seisukohal, et täiendussööt tuleb anda suurte kogustena, kuid seejuures piirata mesilaste juurdepääsu söödale. Positiivseid külgi võib välja tuua nii ühe, kui teise söötmissviisi kohta. Väiksemate koguste söötmisel imiteeritakse paremini looduslikku korjet, mesilased suudavad sööda korralikult ümber töötada , kärgedesse paigutada ja kinni kaanetada. Samas on loodud tingimused ka suurema hulga haudme üleskasvatamiseks, sest tühje kärjekannusid ei täideta lühikese aja jooksul ja emale jääb piisavalt ruumi munemiseks. Samal ajal aga ei suudeta praktikas anda sööta nii, et see oleks pidev. Paratamatult tekivad vaheajad, mis on tingitud perede erinevast tugevusest ja mesilaspere bioloogilisest tasakaalust. Kui perele antud söödakogus on söödanõust lõppenud, hakkavad mesilased otsima söödaallikat väljastpoolt taru, mis omakorda võib esile kutsuda perede omavahelise varguse, mis on eriti ohtlik siis, kui mesilas on tugevate perede kõrval ka nõrgemaid. Tugevamad pered tassivad söödanõu kiiremini tühjaks , nõrgematel aga kulub selleks rohkem aega. See võibki lõpptulemusena esile kutsuda perede omavahelise varguse.

Suurte koguste (10-12 liitrit) korraga andmisel sellist korjevaese perioodi efekti ei teki ja mesilasperele on loodud nagu pideva ja hea korje tingimused- seega varguse oht on väiksem. Paraku ka mesilaste juurdepääsu piiramisel söödale varitseb meid oht, et tühjad kärjekannud täidetakse väga kiiresti ümbertöötamata söödaga ja ema munemine saab sellega piiratud. Samuti on tähele pandud seda, et suurte söödakoguste korraga perele andmisel on sööda ümbertöötamise kaasatud suhteliselt suurem hulk noori mesilasi, mis omakorda seab ohtu nende talvekindluse. (Ka tugeva loodusliku korje puhul hakkavad noored mesilased varem korjel käima).

Samas on suurte söödakoguste andmisel mesiniku töökoormus mõnevõrra väiksem, mis on väga oluline just suuremates mesilates. Seega on otstarbekam väiksemates mesilates kasutada söötmist väiksemate kogustena (vajaminev suhkru hulk jagatakse 3-4 söötiskorra vahel) ja suuremates mesilates on otstarbekam anda perele täiendussööt kätte korraga suurema kogusena.

Lõpetuseks olgu öeldud veel seda, et puudujäävat või juurdeantavat sööta tuleb arvestada suhkruna, mitte siirupina!